

Analysenotat 3

Urbanisering i Danmark

Af seniorchefkonsulent Thomas Q. Christensen, tqch@di.dk

1. Indledning og sammenfatning

Dette notat opsummerer resultaterne af en række analyser gennemført i DI, der belyser de geografiske bevægelser i befolkningen og beskæftigelsen i de seneste 35 år.

Sigtet med analyserne har blandt andet været at afdække, i hvilket omfang urbaniseringen og de geografiske bevægelser i befolkningen og beskæftigelsen medfører forskellige typer af udfordringer for virksomheder i forskellige dele af landet.

Hovedkonklusionerne fra analyserne er:

- De seneste 35 år er befolkningen i Danmark steget med 11 pct. Stigningen er stort set sket i og omkring de store byer, og fremskrivninger viser, at den udvikling vil fortsætte. Siden 2008 har urbaniseringen taget ekstra fart.
- Indvandring bidrager til at minimere befolkningstabene i kommunerne længere væk fra de større byer.
- Personer med længerevarende uddannelser er koncentreret i og omkring de store byer. Der er flest ufaglærte på Vest- og Sydsjælland, omkring Thy/Mors og i en række kommuner sydvest for København.
- Halvdelen af de beskæftigede er beskæftiget i en større bykommune, mens den resterende halvdel er fordelt ligeligt på kommuner henholdsvis tæt på og længere væk fra de større bykommuner.
- Beskæftigelsesvæksten oven på krisen har fået bredere fat og har de sidste to år bredt sig til kommuner længere væk fra de større byer. Men ikke alle steder er med endnu

og samlet set har kommunerne langt fra de store byer endnu ikke oplevet beskæftigelsesfremgang.

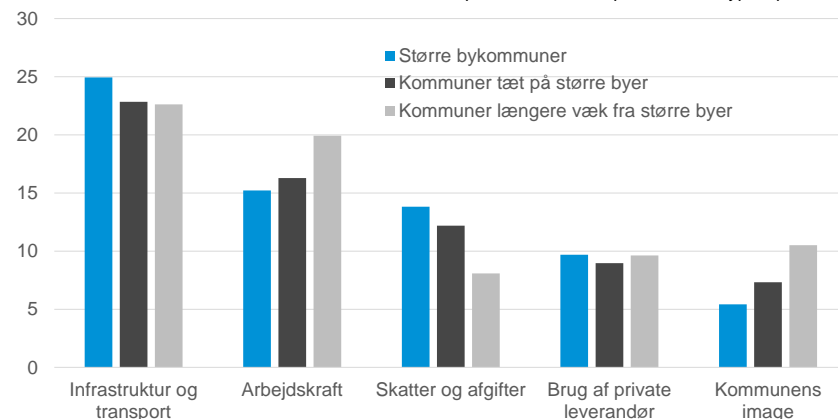
- Gennem de seneste 20 år har der været en større økonomisk vækst i byerne, om end kommunerne tæt på større byer har reduceret forskellen til de større byer de senere år.
- Det er svært for virksomheder længere væk fra de større byer at tiltrække medarbejdere fra andre områder. Eksempelvis er det kun tre pct. af de beskæftigede fra en bykommune, der pendler til et job i en kommune længere væk fra en større by. Virksomhederne i Sønderjylland oplever oftest forgæves rekrutteringer.

Virksomhedernes ønsker til prioritering hos kommunerne afhænger af geografisk placering

Resultaterne fra Lokalt Erhvervs klima 2016 er centrale i forhold til at belyse, hvilke udfordringer DI's medlemsvirksomheder oplever afhængigt af, hvor i landet deres virksomhed ligger. Det fremgår heraf, at mangel på kvalificeret arbejdskraft er en større udfordring for de virksomheder, der ligger længere væk fra de store byer, mens infrastruktur samt skatter og afgifter er et område, der bør prioriteres mere af de større bykommuner. Samtidig er der dobbelt så mange af virksomhederne i kommuner længere væk fra de større byer, der mener, at kommunen bør prioritere sit image end virksomheder, der ligger i større bykommuner.

Forskellige udfordringer for større byer og dem længere væk

Andel af virksomhederne, der mener, at området skal prioriteres fordelt på kommunetyper, pct.

Anm: Virksomhederne er bedt om at vurdere hvad kommunen bør prioriteres højest, hvis den skal styrke virksomhedernes vækstmuligheder fremadrettet (to krydser)

Kilde: Lokalt Erhvervs klima 2016

I notatet og analyserne bag tages i videst muligt omfang udgangspunkt i opdelingen af kommuner i tre kommunetyper fra Det Økonomiske Råd og EVM:

- Større bykommuner har en by med mere end 45.000 indbyggere
- Kommuner tæt på større byer har mindre end 30 minutters transport til en større by
- Kommuner længere væk fra større byer har mere end 30 minutters transport til en større by.

2. Kort om urbanisering og betydning heraf

Urbanisering er ikke noget nyt fænomen. Med urbanisering forstås den proces, der foregår, når befolkningen i stigende omfang bosætter sig i byer. Der er ikke en entydig definition af, hvorvidt og i hvilken grad et samfund er urbaniseret eller ej. Definitionerne afhænger i hovedtræk af, i hvilken sammenhæng man ser på urbanisering. Der er forskel på, om det er udviklingen i en af verdens 28 megabyer med over 10 mio. indbyggere, man kigger på, eller om det er urbanisering i Europa, hvor befolkningsudviklingen er væsentligt mere afdæmpet end i Asien, og hvor der er langt større befolkningstilstrømning til de helt store byer end i Europa.

Der er tilpasningsomkostninger ved urbanisering

Det bliver typisk påpeget, at urbaniseringen er en udfordring for de områder, hvor befolkningen afvandrer fra, og der lægges løbende op til en række initiativer, der skal modgå enten urbanisering eller konsekvenserne heraf. Endvidere er der en række omkostninger ved, at en større andel af befolkningen koncentrerer sig på mindre plads. Det gælder blandt andet forurening for dem, der bor i byerne, og øget trængsel.

Men der er også mange fordele

Men der er også mange gevinster ved urbanisering. Nærhed af ressourcer og viden er i sig selv grobund for vækst båret af bedre matching, større konkurrence, specialisering, hurtigere spredning af ideer og øget produktivitet.

OECD peger på, at produktiviteten til en vis grad er bestemt af produktiviteten i virksomhederne i byerne. Derfor er virksomhedernes i byernes evne til at øge deres produktivitet også helt essentiel for landets evne til at skabe velstand.¹

Fordobling af en bys størrelse øger produktivitet med 2-5 pct.

Byers produktivitet øges med deres størrelse. OECD finder, hvilket er et bredt anerkendt resultat, at en fordobling af en bys størrelse øger produktiviteten med 2-5 pct. Det betyder, at byer som Paris, London eller Chicago i gennemsnit vil have en produktivitet, der er mellem 10 og 25 pct. højere end byer, der har et indbyggertal på 50.000 indbyggere.

Kun 24 pct. bor i et storbyområde, men urbanisering er accelereret

Danmark er blandt de mindst urbaniserede lande i Europa. Ifølge EU-Kommissionen bor 24 pct. af danskerne mellem 18 og 64 år i storbyområder med Eurostats terminologi, og Danmark er det land i Vesteuropa, hvor den laveste andel af befolkningen bor i byer. Til gengæld er Danmark et af de europæiske lande, hvor flytning fra land til by i øjeblikket foregår hurtigt.

¹ Kilde: OECD (2015): The Metropolitan Century. Understanding urbanization and its consequences.

Befolkningen koncentrerer sig i og omkring de større byer

I 2040 bor 23 pct. i kommuner længere væk fra større byer

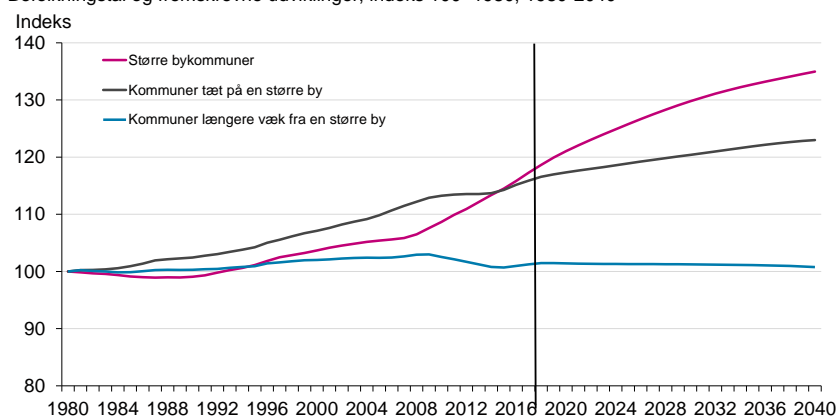
3. Udvikling i befolkningen

Fra 1980 er befolkningen i Danmark vokset med godt 11 pct. Befolkningsvæksten har især fundet sted i og omkring de store byer, og samtidig er andelen af personer over 65 år vokset i kommunerne længere væk fra de store byer og efterlader områder med færre i de erhvervsaktive aldre.

Udviklingen ventes at fortsætte. I 1980 boede 29 pct. af befolkningen i en kommune længere væk fra en større by. Med Danmarks Statistiks seneste befolkningsfremskrivning forventes dette at falde til 24 pct. i 2040.

Befolkningen koncentrerer sig i og omkring de større byer

Befolkningstal og fremskrevne udviklinger, indeks 100=1980, 1980-2040

Anm: Kommunetyper opgjort pba. DØRS/EVM's kommunetyper for de nuværende 98 kommuner. Før 2006 er data opgjort for kommunerne før kommunalreformen og deres andele af de nye kommuner i 2006-opgørelsen. Fra 2017 fremskrivning pba. Danmarks Statistiks kommunalt opdelte befolkningsprognose. Kilde: DI-beregninger pba. Statistikbanken.dk.

Bykommuner vokser pga. fødselsoverskud, tilflytning og indvandring

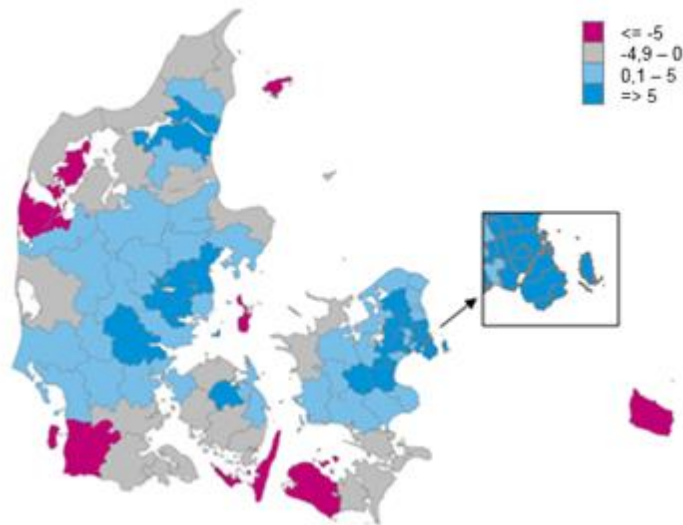
De større byers høje befolkningsfremgang er båret af både et fødselsoverskud, nettotilflytning fra andre dele af Danmark og nettoindvandring fra udlandet. Det er især de unge, der flytter til byerne, og de flytter ikke tilbage senere i livet. Generelt bidrager nettoindvandring til at øge befolkningen i samtlige kommunetyper, og stigningen i befolkningen i kommunerne tæt på de større byer er stort set alene båret af positiv nettoindvandring. I kommunerne længere væk fra de større byer er der både et fødselsunderskud og en nettofratlytning. Omvendt bidrager en positiv nettoindvandring til, at befolkningstallet ikke falder lige så meget, som den ellers ville have gjort.

Siden 2008 har urbaniseringen taget fart

Siden 2008 har koncentrationen af befolkningen i de større byer taget mere fart. Det er særligt omkring de helt store byer, at befolkningen er steget, mens der tilsvarende har været faldende folketal i Sønderjylland, en del af Nordjylland, på Lolland og Falster samt dele af Fyn og ø-kommunerne.

Befolkningen stiger i og omkring de større byer

Ændring i befolkningen 1. kvartal 2008 til 2. kvartal 2016, pct.

Anm: Ændring i den samlede befolkning i perioden 1. kv. 2008-6.kv. 2016.
Kilde: DI-beregninger pba. Statistikbanken.dk.

Inden for kommunerne bor færre i landdistrikterne

De overordnede forskydninger mellem kommuner kan dække over meget store forskydninger inden for de enkelte kommuner. Der er således også inden for de enkelte kommuner færre, der bor uden for byerne og flere, der bor i byerne. Mens den samlede befolkning steg med 172.000 personer fra 2010 til 2016, faldt antallet af personer bosat uden for byer med mindst 200 indbyggere med 34.000.

90 pct. af befolkningen med LVU bor i eller tæt på store byer

Kompetencerne er heller ikke jævnt fordelt over landet. 90 pct. af befolkningen mellem 16 og 64 år med en længerevarende videregående uddannelse bor i de større byer eller i en kommune, der ligger tæt herpå.

9 ud af 10 personer med LVU bor i eller omkring en stor bykommune

Andel af befolkningen 15-64 år fordelt på højest fuldførte uddannelse, 2015, pct.

	Ufaglærte	Faglærte	KVU og MVU	LVU	Uoplyst	I alt
Store byer	49,7	41,1	54,8	69,0	61,4	50,4
Tæt på større byer	24,3	27,9	24,0	20,9	19,2	24,8
Længere væk fra større byer	26,0	31,0	21,2	10,1	19,4	24,9
Hele landet	1.340.691	1.088.468	721.443	300.890	194.397	3.645.889

Kilde: DI-beregninger pba. Danmarks Statistik

Århus og København med omegn har flest med LVU

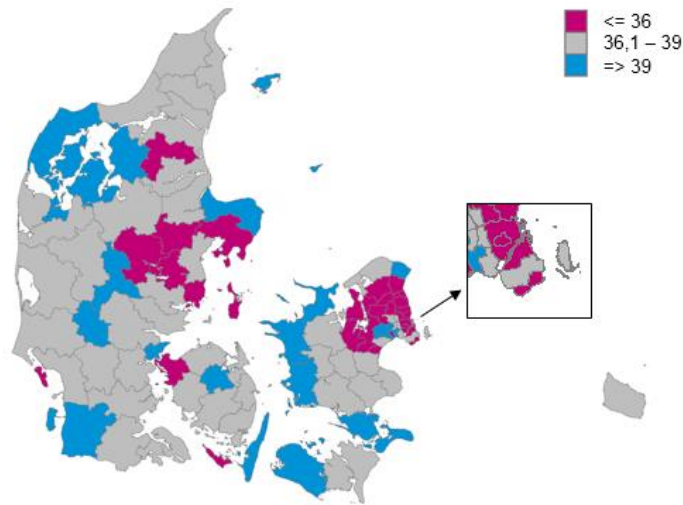
Det er især i Århus og Københavns kommuner, at andelen af befolkningen med en videregående uddannelse er høj samt i de kommuner, der ligger lige uden om de to storbyer.

Brøndby, Albertslund og Ishøj har størst andel ufaglærte

Hvad angår ufaglærte er andelen mindst uden for de store byer - især uden for Århus og København. Undtagelserne er dog kommunerne sydvest for København: Brøndby, Albertslund og Ishøj kommuner, med op til 45 pct. uden kompetencegivende uddannelse. Disse kommuner har dermed landets højeste andel af ufaglærte.

Andelen af ufaglærte er mindst omkring de større byer

Andel af befolkningen mellem 15 og 64 år med en grundskole eller gymnasial uddannelse som højest fuldførte, 2015, pct.

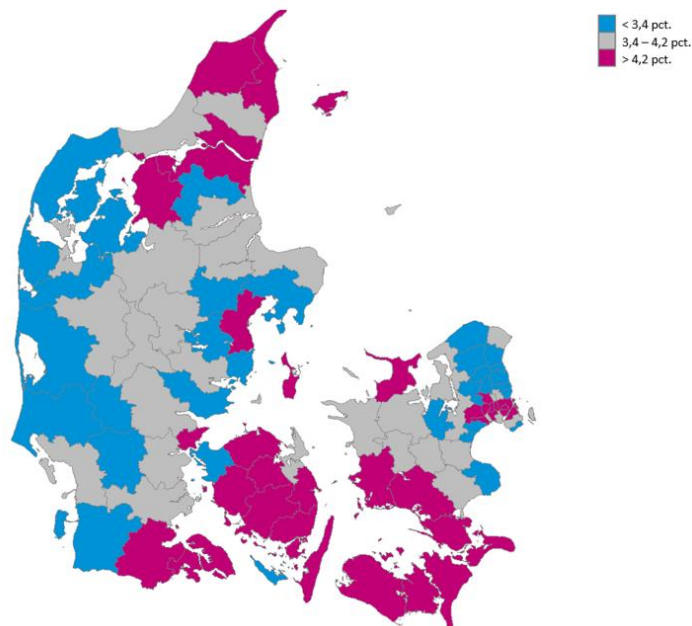
Kilde: DI-beregninger pba. Statistikbanken.dk

Lav ledighed i Vestjylland

Men yderligere vækst i beskæftigelsen i en række af landsdelene længere væk fra de helt store byer er udfordret ved, at der ikke er meget ledig arbejdskraft til rådighed. Siden midten af 2012 er ledigheden faldet betydeligt, og den udgjorde således i marts 4,2 pct. Ledigheden er højest i de helt store byer og i en række kommuner omkring de helt store byer. Omvendt er ledigheden lavest i Vestjylland, kommunerne nord for København og uden for Århus. For eksempel udgjorde ledigheden i Ringkøbing Skjern og Varde kommuner kun 2,6 pct. i marts 2016.

Lav ledighed i Vestjylland

Fuldtidsledige i pct. af arbejdsstyrken, marts 2016

Kilde: DI-beregninger pba. Statistikbanken.dk.

Det er også i kommunerne nord for København, at andelen af befolkningen på offentlige overførsler er lavest. I Lolland kommune er 34 pct. af de 16-64-årige på offentlig forsørgelse, hvilket er tre gange mere end i Gentofte.

Mere end halvdelen af de beskæftigede arbejder i en stor bykommune

4. Beskæftigelsesudviklingen

Mere end halvdelen af de beskæftigede arbejder i en af de større bykommuner, og de resterende beskæftigede er fordelt ligeligt på kommuner tæt på og kommuner længere væk fra de større byer.

Den overordnede fordeling går igen i en række brancher, herunder inden for de primært offentlige brancher, f.eks. offentlig administration, undervisning og sundhed samt inden for den operationelle service, herunder rengøring og inden for handel. Landbrug og fiskeri er i langt overvejende grad koncentreret uden for de store byer, mens de finansielle brancher, information, IT og rådgivning er koncentreret i de store byer. Industrien er i mindre grad koncentreret i de større byer, om end 4 ud af 10 beskæftigede i industrien er beskæftiget i en større by. Industrien fylder dog kun 8 pct. af den samlede beskæftigelse i de større byer.

Mere end halvdelen af de beskæftigede arbejder i en stor kommune
Beskæftigelsen fordelt på brancher inden for de tre kommunetyper, 2014

Pct.	Landbrug, skovbrug og fiskeri	Industri, Råstof og forsyning	Bygge og anlæg	Handel og transport	Hoteller og restauranter	IT, information, finansiering, forsikring, rådgivning mv.	Off. Admin., sundhed og undervisning	Andet	I alt
Større bykommuner	18,2	39,1	46,6	55,3	60,8	66,8	54,9	60,1	54,4
Tæt på større byer	32,7	28,8	26,6	23,5	18,5	18,7	21,1	19,5	22,5
Længere væk fra større byer	49,1	32,1	26,8	21,2	20,7	14,5	24,0	20,4	23,1
Antal beskæftigede, 1.000 personer									
	71	316	155	554	100	521	868	129	2.715

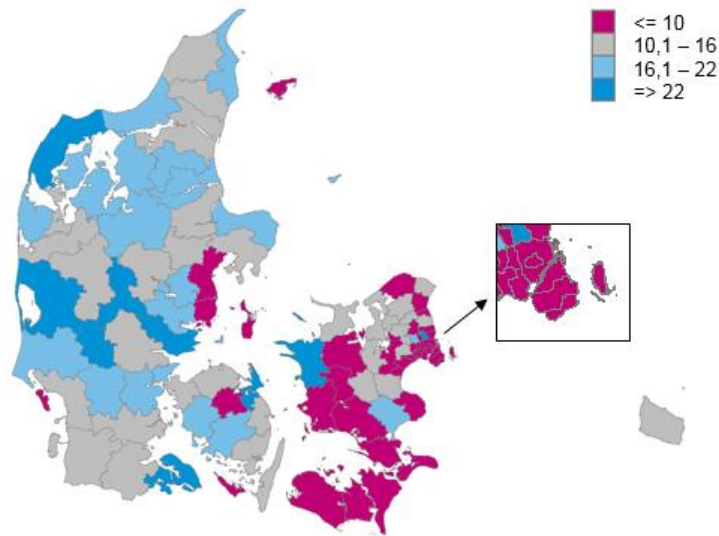
Kilde: DI-beregninger pba. Statistikbanken.dk

Industri fylder mere i Jylland

I København er det kun 3 pct. af de beskæftigede, der er beskæftiget inden for industrien. I den anden ende af skalaen ligger Billund, hvor 40 pct. er beskæftiget i industrien.

Industri fylder mest i Jylland

Andel af typisk privat beskæftigede inden for industri, 2014.

Anm.: Antal beskæftigede i branchen i forhold til den samlede beskæftigelse i typiske private brancher. Dvs. der ses bort fra brancherne: Offentlig administration, forsvar og politi, Undervisning, Sundhedsvæsen, Sociale institutioner og Kultur og fritid.
Kilde: DI-beregninger pba. Statistikbanken.dk

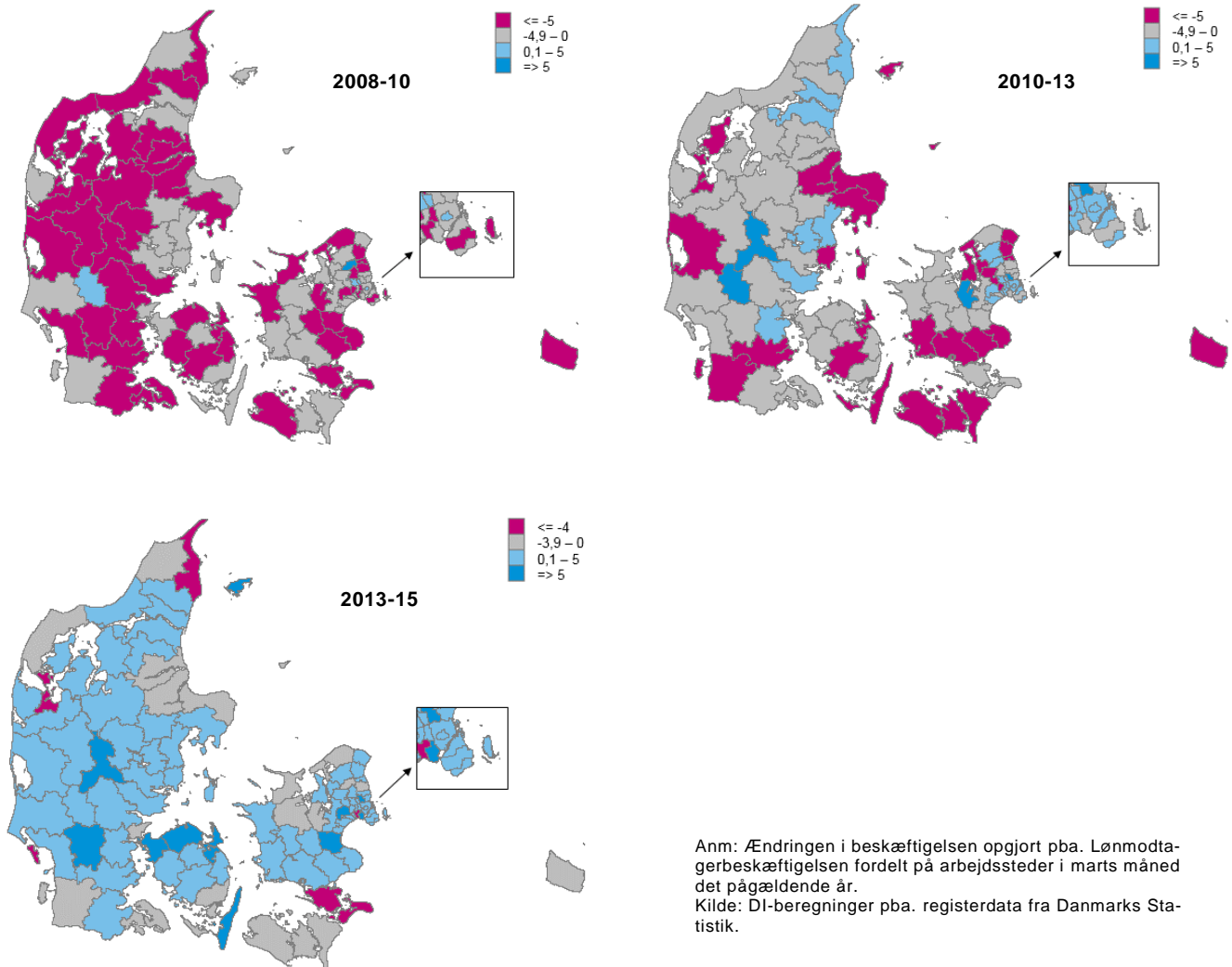
Blandt de 30 kommuner med størst andel af industri, ligger de fem på Sjælland, tre på Fyn og de resterende 22 i Jylland. Det betyder også, at knap 70 pct. af de beskæftigede i industrien samlet set er beskæftiget i virksomheder, der ligger vest for Storbælt.

Beskæftigelsesvæksten har fået bredere fat

Siden beskæftigelsen nåede bunden efter krisen i 2013, er beskæftigelsen steget med mere end 50.000 fuldtidsbeskæftigede. Fremgangen startede i og omkring de større byer, og efterhånden har beskæftigelsesvæksten fået fat i en række kommuner, der ligger længere væk fra en større by. Men ikke alle steder er med endnu, og samlet set har kommunerne langt fra de store byer endnu ikke oplevet beskæftigelsesfremgang. Det gælder især Lolland og Falster og en række af ø-kommunerne, herunder Bornholm. Omvendt har opsvinget fået bredt fat i det midtjyske og i Hovedstadsområdet.

Beskæftigelsen vokser flere og flere steder i landet

Ændring i antal fuldtidsbeskæftigede lønmodtagere (arbejdssted), 2008-10, 2010-13, 2013-15, pct.

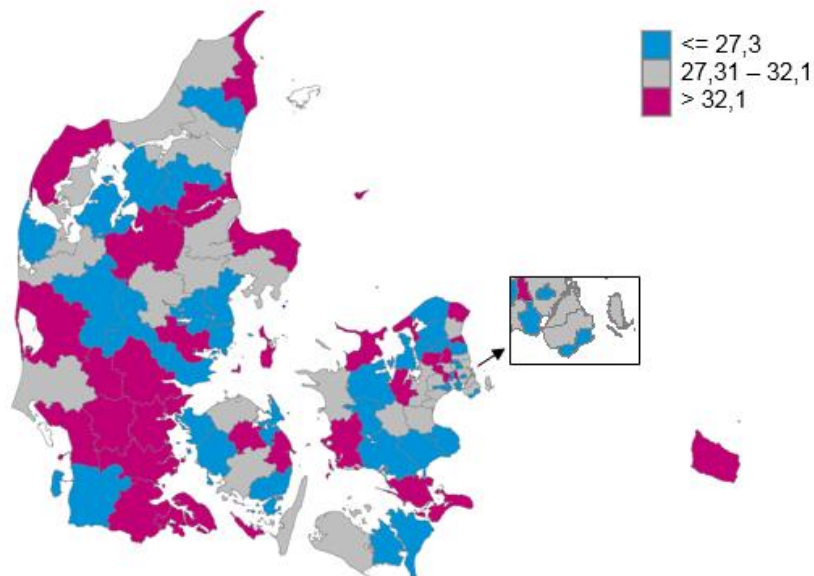

Størst mangel på medarbejdere i Sønderjylland

Lokalt Erhvervsklima fra 2015 viser, at 3 ud af 10 virksomheder inden for det seneste år forgæves har forsøgt at rekruttere medarbejdere. Det er en problemstilling, som virksomheder i hele landet oplever, men det er særligt i det sønderjyske, at virksomhederne melder om mangel på arbejdskraft.

Størst mangel på arbejdskraft i Sønderjylland

Andel af virksomheder, der har oplevet forgæves rekrutteringer inden for det seneste år, fordelt på kommuner, pct.

Anm: Spørgsmålet der er blevet stillet virksomhederne: "Har din virksomhed inden for det seneste år forgæves forsøgt at rekruttere nye medarbejdere – herunder lærlinge/elever?". Fanø, Læsø, Ærø og Samsø kommuner er udeladt af figuren pga. for få observationer.
Kilde: Lokalt Erhvervsklima 2015.

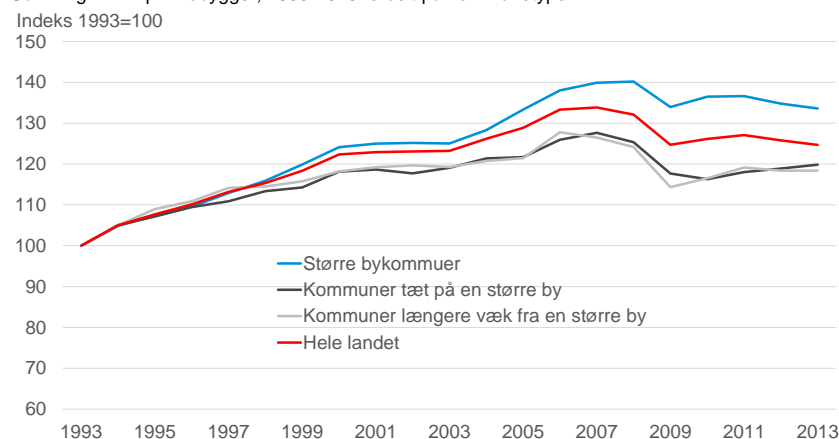
Større vækst i bykommunerne

Større vækst i byerne

De seneste 20 år har de større bykommuner haft en større vækst i BNP end de øvrige kommuner, om end der de seneste år har været en udjævning. I første halvdel af 90'erne udviklede BNP sig nogenlunde jævnt mellem de tre kommunetyper, men fra anden halvdel af 90'erne og frem til 2010 har væksten i de store bykommuner været højere end i de øvrige kommuner. Allerede før krisen begyndte BNP pr. indbygger at aftage i kommunerne længere væk fra de større byer. Fra 2010 til i dag har væksten uden for de større bykommuner været lidt højere, især i de kommuner, der ligger tæt på de større bykommuner.

BNP vokser mere i de større bykommuner

Udvikling i BNP pr. indbygger, 1993-2013 fordelt på kommunetyper

Anm: BNP er opgjort med udgangspunkt i arbejdsstedet, mens indbyggertallet er opgjort på bopælsadresse.
Kilde: EVM 2016

Pendling fordeler indkomsten mellem landets kommuner

Da BNP er opgjort på arbejdsstedskommunen og indbyggertallet er opgjort på bopælskommunen, vil pendlere også bidrage positivt til BNP i den kommune, de arbejder, men ikke i deres bopælskommune.

Forskellen i BNP er størst mellem region Hovedstaden og region Sjælland. I region Hovedstaden udgør BNP 433.000 kr. pr. indbygger og i region Sjælland udgør BNP 236.000 kr. pr. indbygger. Da mange indbyggere i region Sjælland pendler til arbejde i region Hovedstaden, bidrager det også til at udjævne indkomstforskellene mellem indbyggerne i regionerne.

Pendling

Stigende pendlingsafstand

Den gennemsnitlige pendlingsafstand er steget støt over tid og ligger i dag på 20 kilometer. Den stigende pendlingsafstand kan blandt andet tilskrives stigende specialisering på arbejdsmarkedet, prisudviklingen på boligmarkedet samt udbygning af infrastrukturen. Sidstnævnte har sikret, at pendlerne med samme tidsforbrug kan rejse over længere afstande. I dag bruger pendlerne i snit 27 minutter på transporten mellem hjemmet og arbejdspladsen.

Forskel fra kommune til kommune

Der er en vis variation i, hvor langt virksomhedernes medarbejdere pendler. Virksomheder på Fyn og på øer som Als og Langeland har generelt mange medarbejdere fra nærområdet. Omvendt har mange virksomheder i Trekantområdet, i Midtjylland samt på Midt- og Sydsjælland en del medarbejdere, der bor relativt langt fra virksomheden.

Pendlingsafstand er i snit den samme i by- og yderområder

Selvom der er variation fra kommune til kommune, er den gennemsnitlige pendlingsafstand for medarbejdere, hvis arbejdsplads ligger i henholdsvis større bykommuner, kommuner nær større byer og kommuner længere væk fra store byer stort set den samme. I både større bykommuner og kommuner længere

væk fra store byer er den gennemsnitlige pendlingsafstand 19,8 km, mens den er 20,3 km for kommuner nær en større by.

Men forskel i tidsforbrug mellem kommunetyper

Men der er forskel på, hvor meget tid man bruger på pendling. Generelt bruger pendlere, hvis arbejdsplads ligger i en større bykommune, væsentligt mere tid (30 pct.) på transport end pendlere, hvis arbejdsplads ligger i en kommune længere væk fra de større byer. Pendlere, der arbejder i bykommuner, bruger i snit 29 minutter på transporten til arbejde, mens pendlere, der arbejder i kommuner længere væk fra de store byer, bruger 21 minutter.

Pendlere i byerne bruger mere tid på transport

Pendlere, der arbejder i kommuner i hovedstadsområdet samt i Aarhus kommune, bruger væsentligt mere tid på transport end pendlere, der arbejder andre steder i landet.

Få pendler til jobs i yderområder

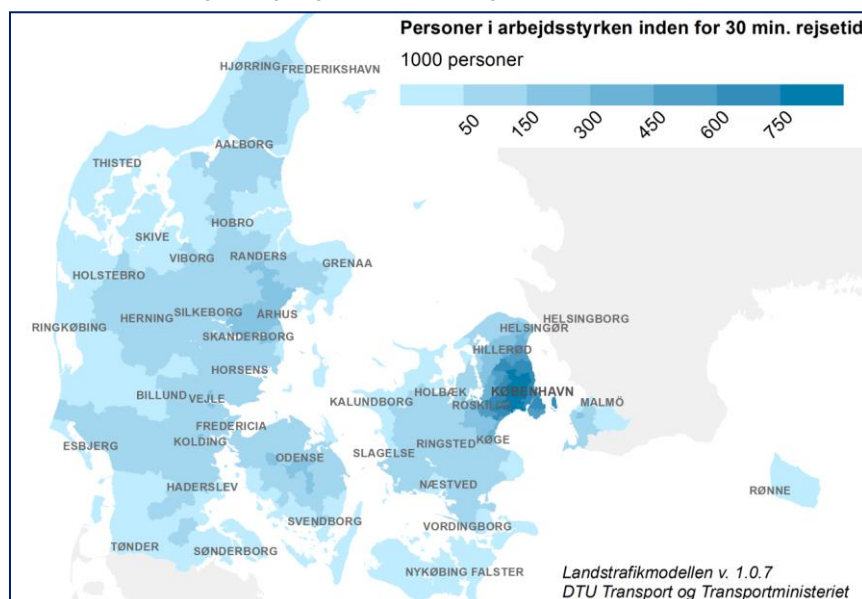
Virksomheder i kommuner længere væk fra større byer tiltrækker kun i begrænset omfang medarbejdere fra andre områder. Det er kun 3 pct. af de beskæftigede fra en bykommune, der pendler til et job i en kommune længere væk fra en større by.

Stor forskel på tilgængelighed til medarbejdere

Virksomheder, der ligger i hovedstadsområdet, har adgang til mere end 15 gange så mange medarbejdere som virksomheder, der ligger i de mest tyndtbefolkede dele af landet, jf. nedenstående figur. Figuren viser, hvor mange personer i den arbejdsdygtige alder, der med 30 minutters transporttid potentielt vil kunne arbejde hos en virksomhed med en given geografisk beliggenhed. Der er dog også færre virksomheder og arbejdspladser i områderne længere fra de store byer og dermed mindre konkurrence om de medarbejdere, der er bosat langt væk fra store byer.

Flest tilgængelige medarbejdere i hovedstadsområdet

Antal personer i arbejdsstyrken inden for 30 minutters rejsetid for en virksomhed med en given geografisk placering, 1.000 personer

Kilde: DTU Transport, 2014.

DI projekt om virksomhedernes geografiske udfordringer og muligheder

Denne analyse er en del af DI's projekt om de geografiske udfordringer og muligheder, som virksomhederne oplever. Gennem de seneste mange år er arbejdsstyrken inden for kommunerne koncentreret i byerne og mellem kommuner er arbejdsstyrken koncentreret i de større byer. Dette er en tendens, der er taget til de senere år. DI ønsker at beskrive hvilke udfordringer og muligheder virksomhederne oplever ved deres geografiske placering. Yderligere ønsker DI at undersøge, hvordan virksomhederne tilpasser sig og eventuelt drager nytte af udviklingen.

Danmark er et land, der trods alt dækker et begrænset område, og man skal ikke bevæge sig langt, før man enten befinder sig i udlandet eller i internationalt farvand. DI har medlemsvirksomheder i samtlige danske kommuner. De møder mange ens udfordringer, men også en række forskellige udfordringer afhængig af, hvor i landet de har placeret deres aktiviteter.

Befolkningens koncentration i byerne er både en udfordring og en fordel på samme tid. Udfordringerne omkring urbaniseringen er mere nuancerede end, at alt vækst foregår med udgangspunkt i Hovedstaden, om end Hovedstadens evne til at tiltrække og fastholde arbejdspladser også er væsentlig for hele Danmarks muligheder.

DI ønsker et åbent og velstående samfund i vækst og balance. Med det som udgangspunkt ønsker DI derfor at deltage i udviklingen af Danmark, der sikrer, at Danmark samlet set er konkurrencedygtigt og trækker arbejdspladser og vækst til **hele** landet.

Du kan læse mere om projektet her på di.dk.